

8. Барабаш Т.М. Предмет доказування у кримінальних справах про ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів: [Монографія] / Т.М. Барабаш, Цимбал П.В. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 190 с.
9. Деєв М.В. Достатність доказів у кримінальному процесі України: автореф.на здобуття наук.ступеня к.ю.н.: спец. «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / М.В. Деєв. – К.: Київ.Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2008. – 14 с.
10. Михеєнко М.М. Принцип вільної оцінки доказів у радянському кримінальному процесі / М.М. Михеєнко // Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: вибрані твори. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 240 с.

УДК: 343.137

Габуда А.С., доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ кандидат юридичних наук, доцент

ОБ'ЄКТ СКЛАДУ ОПОРУ ОСОБАМ, НАДІЛЕНИМ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

У статті ведеться пошук критеріїв визначення об'єкта складу злочину, передбаченого ст. 342 КК України, з урахуванням наукових розробок у сфері даної проблематики та положень закону про кримінальну відповідальність. Питання безпосереднього об'єкта опору пропонується вирішувати не у загальному, а диференційовано, піддавши аналізу всі способи опору, які охоплюються конструкцією даного складу злочину. Доводиться, що таким об'єктом, слід визнавати регламентовану нормативно-правовими актами діяльність осіб, наділених владними повноваженнями.

Ключові слова: об'єкт складу злочину, потерпілий, опір, порядок управління, авторитет органів влади, службова діяльність.

Постановка проблеми. Правильне застосування норм Особливої частини законодавства про кримінальну відповідальність неможливе без чіткого

з'ясування ознак, які відносяться до об'єкта складу злочину. Тому, не випадково в теорії та судово-слідчій практиці цьому питанню приділяється велика увага. Такої ж уваги заслуговує і питання про об'єкт складу опору представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

Стан дослідження. У науковій юридичній літературі, певна увага цьому важливому елементу складу злочину, передбаченого ст. 342 КК приділялася науковцями. Його аналіз здійснювали М.Й. Бажанов, І.І. Давидович, П.С. Єлізаров, І.М. Залялова, В.О. Навроцький, В.І. Осадчий, В.В. Сташис, С.С. Яценко. Однак, у своїх працях, дослідники, основний акцент робили на загальній характеристиці об'єкта, що не дозволяє конкретизувати сферу суспільних відносин, яким заподіюється шкода внаслідок опору. Це, у свою чергу, створює труднощі для суб'єктів правозастосування у ході кримінально-правової оцінки даного посягання. Тому, проблема встановлення об'єкта злочину, передбаченого ст. 342 КК України, відмежування його від суміжних понять, є актуальною не тільки для доктрини кримінального права, а й правозастосовної практики.

З огляду на зазначене, **мета** даної статті полягає у тому, щоб розкрити об'єкт складу опору особам, наділеним владними повноваженнями та конкретизувати суспільні відносини, що його складають, виходячи із законодавчих положень та з урахуванням наукових доробок з даної проблематики.

Актуальність дослідження характеризується необхідністю з'ясування особливостей зовнішньої сторони складу злочину, передбаченого ст. 342 КК, а саме його об'єкту, встановлення суспільних відносин, яким заподіюється шкода внаслідок вчиненого посягання для того, щоб виробити єдині критерії, які б дозволили слідчим та судовим органам однаково правильно визначати наявність чи відсутність ознак опору. Це в свою чергу, позитивно сприятиме ефективному застосуванню закону про кримінальну відповідальність у боротьбі зі злочинами проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Виклад основних положень. У ст. 2 Кримінального кодексу України зазначено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом [1, с.5]. Доведено, що його елементами є об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона.

У вітчизняній науці кримінального права найбільш визнаною вважалася точка зору, згідно з якою об'єктом будь-якого злочину є охоронювані

законом про кримінальну відповідальність суспільні відносини, на які посягає злочин, завдаючи їм певної шкоди або створюючи загрозу її заподіяння [2, с.89-90, с.97; 3, с.144-155; 4, с.77-79; 5, с.79-80].

Проте останніми роками все більше науковців приходять до висновку про те, що зміст об'єкта злочину є значно ширшим. Крім суспільних відносин його компонентами визнають інтереси окремої людини, які трансформовані в загальнолюдські інтереси і стали загальнолюдськими цінностями (мир, екологічна безпека, захищеність від актів тероризму) [6, с.132]; особисті блага людини (життя, здоров'я, фізична недоторканність, честь, гідність) [7, с.71]; потерпілі, соціальні зв'язки, блага [8, с.74-76].

З наведеними твердженнями не можна не погодитись, адже вони прямо витікають із ч. 1 ст. 1 КК, у якій закріплені основні завдання цього кодексу, зокрема охорона прав, свобод та інтересів людини, суспільства, держави і людства в цілому. У зв'язку з цим слід визнати правильним твердження, що об'єктом злочину у кримінальному праві є не тільки суспільні відносини. До його змісту входять і охоронювані кримінальним законом блага та інтереси, яким злочином заподіюється шкода або створюється загроза її заподіяння.

Розглядаючи питання кримінальної відповідальності за опір необхідно відзначити, що оскільки відносини, які забезпечують встановлену законодавством діяльність цих осіб, носять публічний характер, то і кримінальний закон охороняє, перш за все, не сам інтерес чи благо потерпілого, а те суспільне відношення, у якому такі проявляються. Але ж під час опору порушується особиста недоторканність вказаних осіб, а в ході таких дій, поєднаних з примушенням потерпілого до виконання явно незаконних дій, шкода може заподіюватися і їх здоров'ю. З огляду на зазначене є всі підстави стверджувати, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 342 КК, виступають не тільки вказані вище суспільні відносини, а й особисті блага осіб, діяльність яких охороняє ця норма.

Проте охоронювані кримінальним законом відносини дуже різноманітні. Тому, щоб з'ясувати усі їх види, у літературі запроваджена найпоширеніша триступенева класифікація «за вертикаллю», яка включає в себе загальний, родовий і безпосередній об'єкти [6, с.133; 2, с.97; 4, с.81; 9, с.56].

Загальновідомо, що в основу побудови Особливої частини КК покладений принцип «родового об'єкта». Це дозволило законодавцю об'єднати в межах одного розділу норми, що встановлюють відповідальність за посягання на тотожні чи однорідні суспільні відносини [2, с.99]. З цих положень випливає висновок, що родовим об'єктом злочинів розділу XV Особливої частини, до якого відноситься і опір є авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян. Однак ця теорія не усунула суперечності, які існують з приводу визначення цього об'єкта.

Більшість вітчизняних науковців – М. Й. Коржанський [10, с.521], В.О. Навроцький [11, с.574], В. І. Осадчий [12, с.52], А.М. Соловйова [13, с.9], М.І. Хавронюк [14, с.834] та інші схиляються до думки, що значна частина злочинів розділу XV Особливої частини КК України спрямована проти порядку функціонування органів влади, підприємств, установ, організацій, громадської діяльності громадян як виду управлінської діяльності.

І. І. Давидович в якості родового об'єкта злочинів, складу яких передбачені у вказаному розділі, розглядає так зване «публічне управління» [15, с.67].

На думку І. М. Залялової, злочини розділу XV КК України посягають на суспільні відносини, що забезпечують авторитет символів державної влади, її органів або представників цих органів та об'єднань громадян, тому дослідник вважає, що нинішня його назва відображає родовий об'єкт групи злочинів, що входять до цього розділу [16, с.32].

Наведені погляди науковців не дозволяють розглядати об'єкт, що досліджується, в однаковому розумінні. Тому це питання необхідно вирішувати шляхом аналізу норм, об'єднаних у розділі XV Особливої частини КК, і з'ясування відносин, які вони охороняють, оскільки кримінально-правова конструкція описаних у них складів не дозволяє віднести дану категорію злочинів до однієї групи.

Так, вчиняючи опір (ст. 342 КК), втручання в діяльність працівника правоохоронного органу (ст. 343 КК), перешкоджання діяльності народного депутата України та депутата місцевої ради (ст. 351 КК) та інші діяння, винний спочатку перешкоджає потерпілим виконувати покладені на них обов'язки, тобто здійснювати управлінські функції, що, в свою чергу, негативно позначається на їх та авторитеті органів, які вони представляють. З цього випливає, що відносини, які забезпечують порядок управління і повинні утворювати родовий об'єкт розділу, що досліджується.

Проте, якщо брати до уваги об'єкт посягання інших злочинів цього ж розділу, то наведене твердження стосовно них не можна застосувати. Йдеться про те, що злочини, передбачені ст.ст. 338, 339, 353, 355 356 КК заподіюють шкоду авторитету державі Україна, органам влади, місцевого самоврядування та об'єднань громадян.

Такими чином, як з'ясувалось, злочини розділу XV посягають і на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, і на порядок управління, тобто на суспільні відносини, які тісно переплітаються та органічно поєднані між собою. Тому існуючу назву цього розділу слід дещо розширити і викласти у такій редакції:

«Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та порядку публічного управління».

До складу родового об'єкта завжди входить основний безпосередній об'єкт. Якщо родовий об'єкт визначається з урахуванням місцезнаходження злочину у розділі XV Особливої частини, то стосовно його безпосереднього об'єкта думки вчених далеко неоднозначні.

Так, одні автори вважають, що безпосереднім об'єктом цього злочину є правильна діяльність представника влади або громадськості і правильна діяльність органів та організацій, які вони представляють [17, с.3]. В.О. Навроцький вважає, що відносини, які складаються з приводу забезпечення недоторканності представників органів управління, є складовою частиною всіх управлінських відносин, виступають основним безпосереднім об'єктом відповідних злочинів [18, с.20].

Існують також думки, що безпосереднім об'єктом вказаного злочину є нормальна діяльність органів влади і громадських організацій, а також здоров'я представника влади, представника громадськості [19, с.16].

Викладені вище погляди викликають серйозні заперечення, оскільки автори не визначають безпосередній об'єкт на рівні потреб правозастосовної діяльності. В силу цього він не стає необхідним інструментарієм при вирішенні проблемних питань даного складу злочину. За такого визначення об'єкта виникають лише нові запитання: що складає нормальну, правильну, законну діяльність представників влади та працівників правоохоронних органів під час виконання ними службових обов'язків, а членів громадських формувань та військовослужбовців – під час виконання цими особами покладених на них обов'язків щодо охорони громадського порядку, в чому полягає її управлінський вплив на поведінку людей у сфері забезпечення вказаного порядку і яке її співвідношення з поняттям управління?

Вирішувати ці питання потрібно не у загальному, а диференційовано, піддавши аналізу всі способи опору, які охоплюються конструкцією даного складу злочину.

Стаття 342 КК містить три частини, які встановлюють відповідальність за чотири самостійні склади злочинів, а саме:

опір представникові влади, крім державного виконавця, під час виконання ним службових обов'язків (ч. 1 ст. 342);

- опір працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю під час виконання ним службових обов'язків, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві під час виконання цими особами покладених на них

обов'язків щодо охорони громадського порядку або уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ч. 2 ст. 342);

- дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом насильства до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342);

- дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з примушенням цих осіб шляхом погрози застосування такого насильства до виконання явно незаконних дій (ч. 3 ст. 342).

Як видно із законодавчої конструкції основного складу злочину, що розглядається (ч. 1, ч. 2 ст. 342), кримінально караними визнаються дії, які полягають в опорі представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування, військовослужбовцеві, уповноваженій особі Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, тобто у перешкоджанні їх правомірній діяльності. Тому саме відносини, що забезпечують таку діяльність цих осіб, насамперед і головним чином мають ставитись під охорону кримінального закону, складати основний безпосередній об'єкт. Інша справа, коли опір був поєднаний з примушенням цих осіб шляхом насильства, наслідком якого стали тілесні ушкодження або погрози застосування такого насильства, до виконання явно незаконних дій. У цьому випадку додатковим об'єктом буде також здоров'я, особиста недоторканність.

Висновки. Отже, антисупільна сутність опору визначається місцем і значенням основного безпосереднього об'єкта, якому заподіюється шкода внаслідок вчинення цього посягання. Таким об'єктом, перш за все, у всіх випадках буде регламентована нормативно-правовими актами службова діяльність представників влади та службова діяльність працівників правоохоронних органів, а також діяльність членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону та військовослужбовців у сфері охорони громадського порядку. Додатковим обов'язковим об'єктом злочину, передбаченого ст. 342 КК, можуть визнаватись фізична та психічна недоторканність потерпілого, його здоров'я, але тільки тоді, коли опір поєднаний з примушенням вказаних у цій нормі осіб шляхом насильства або погрози його застосування до виконання явно незаконних дій.

В статті ведеться пошук критеріїв определения объекта преступления, предусмотренного ст. 342 УК Украины, с учетом научных разработок в сфере данной проблематики и положений закона об уголовной ответственности. Вопрос непосредственного объекта сопротивления предлагается решать не в общем, а дифференцированно, подвергнув анализу все способы сопротивления, которые охватываются конструкцией данного состава

преступления. Доказывается, что таким объектом, следует признавать регламентированную нормативными правовыми актами деятельность лиц, наделенных властными полномочиями.

Ключевые слова: объект преступления, потерпевший, сопротивление, порядок управления, авторитет органов власти, служебная деятельность.

The article deals with the criteria determining the object of corpus delicti under Art. 342 of the Criminal Code of Ukraine, taking into account the scientific developments in this issue and the law on criminal responsibility. The question of the direct object of resistance against persons vested with powers as an object of corpus delicti is being offered to solve not in total but differentially analysing all the ways of resistance covered by the construction of the given offense. It is proved that this subject should be recognized the regulated, by regulations, activities of persons in positions of authority.

Keywords: object of corpus delicti, victim, resistance, management order, authority of state bodies, official activity.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 серп. 2016 року: (ОФЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2016. -212 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : [підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закл. освіти] / [М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.] ; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків : Юрінком Інтер-Право, 2002. – 416 с.
3. Коржанський М. Й. Кримінальне право і законодавство України. Частина загальна : [курс лекцій] / М. Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2001. – 432 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : [Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.] ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – [Вид. 3-тє]. – К. : Юридична думка, 2004. – 352 с.
5. Савченко А. В. Сучасне кримінальне право України : [курс лекцій] / Савченко А. В., Кузнецов В. В., Штанько О. Ф. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2005. – 640 с.
6. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / П. Л. Фріс. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К. : Атіка, 2009. – 512 с.
7. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : [підруч. для студ. юрид. спец.] / П. С. Матишевський. – К. : Юрінком Інтер, 2000. – 271 с.

8. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та системи заходів з його охорони : [монографія] / Є. В. Фесенко. – К. : Атіка, 2004. – 280 с.
9. Діденко В. П. Кримінальне право України. Загальна частина: Схеми. Таблиці. Визначення : [навч. посібник] / Діденко В. П., Ковальський В. С., Титов М. М. ; за ред. Є. В. Фесенка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 272 с.
10. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів: [навч. посіб.] / М. Й. Коржанський. – [Вид. 2-ге]. – К. : Атіка, 2002. – 640 с.
11. Навроцький В. О. Кримінальне право України. Особлива частина : [курс лекцій] / В. О. Навроцький. – К. : Т-во „Знання”, КОО, 2000. – 771 с.
12. Осадчий В. І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності [монографія] / В. І. Осадчий. – К. : Атіка, 2004. – 336 с.
13. Соловйова А. М. Кримінально-правова характеристика примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право” / А. М. Соловйова. – Львів, 2005. – 18 с.
14. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : [монографія] / М. І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
15. Давидович І. І. Кримінально-правова охорона представників влади і громадськості, які охороняють правопорядок: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Давидович Ірина Ігорівна. – К., 2007. – 253 с.
16. Залялова І. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Залялова Ірина Миколаївна. – Д., 2006. – 186 с.
17. Яценко С. С. Уголовно-правовая охрана представителей власти и общественности (на материалах УССР) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 „Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право” / С. С. Яценко. – Киев, 1965. – 15 с.
18. Навроцький В. Злочини проти порядку управління : [лекції для студ. юрид. фак-тів] / В. Навроцький. – Львів : Львівський держ. ун-т ім. І. Франка, 1997. – 40 с.
19. Сташис В. Преступления против порядка управления / В. Сташис, М. Бажанов. – Харьков : ХарЮОИ, 1971. – 75 с. – (Юридическая библиотека).